УДК 658

Бобровник Денис Олександрович

аспірант Інституту законодавства Верховної Ради України,

Адвокатський альянс «Баймуратов і партнери»,

адвокат

bobrovnik.denys@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7698-2640>

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ВИКОРИСТАННЯ БЕНЧМАРКІНГУ У ПІДВИЩЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Метою статті є дослідження організаційно-економічного механізму використання бенчмаркінгу у підвищенні конкурентоздатності аграрних підприємств. Уточнено сутність поняття «бенчмаркінг» для аграрних підприємств. Запропоновано авторське визначення поняття «бенчмаркінг аграрних підприємств». Наведено власний підхід моделі концептуальних засад бенчмаркінгу аграрних підприємств. Розглянуто організаційно-економічний механізм бенчмаркінгу у підвищенні конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Ключові слова: бенчмаркінг, аграрний бенчмаркінг, бенчмаркінг аграрних підприємств, конкурентоспроможність, конкурентоспроможність аграрних підприємств

ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ МЕХАНИЗМ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ БЕНЧМАРКИНГА В ПОВЫШЕНИИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ АГРАРНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Аннотация. Целью статьи является исследование организационно-экономического механизма использования бенчмаркинга в повышении конкурентоспособности аграрных предприятий. Уточнена сущность понятия «бенчмаркинг» для аграрных предприятий. Предложено авторское определение понятия «бенчмаркинг аграрных предприятий». Приведен собственный подход модели концептуальных основ бенчмаркинга аграрных предприятий. Рассмотрены организационно-экономический механизм бенчмаркинга в повышении конкурентоспособности аграрных предприятий.

Ключевые слова: бенчмаркинг, аграрный бенчмаркинг, бенчмаркинг аграрных предприятий, конкурентоспособность, конкурентоспособность аграрных предприятий

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF USING BENCHMARKING IN INCREASING THE COMPETITIVENESS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Abstract. The aim of the article is to study the organizational and economic mechanism of using benchmarking in increasing the competitiveness of agricultural enterprises. The essence of the concept of "benchmarking" for agricultural enterprises is specified. The author's definition of the concept "benchmarking of agricultural enterprises" is offered. The own approach of the model of conceptual bases of benchmarking of the agricultural enterprises is developed. The organizational and economic mechanism of benchmarking in increasing the competitiveness of agricultural enterprises is considered.

Keywords: benchmarking, agricultural benchmarking, benchmarking of agricultural enterprises, competitiveness, competitiveness of agricultural enterprises

Актуальність. За даними Державної служби статистики України аграрні підприємства складають 8% загальної кількості активних підприємств нашої країни, що дозволяє формувати 10,7% ВВП. У структурі українського експорту частка аграрної та харчової продукції становить 44,2% [1]. Зазначені дані свідчать про те, що аграрний сектор відіграє помітну роль у структурі вітчизняної економіки, що дозволяє закріпити позиції нашої країни на світовому ринку за допомогою експорту аграрної продукції. З метою підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств, що дозволить вітчизняним підприємствам збільшити частку присутності на світовій арені, у тому числі шляхом переймання зарубіжного досвіду, доцільним є використання бенчмаркінгу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади бенчмаркінгу досліджено у наукових працях таких вчених, як М. Варгатюк, Даррелл К. Рігбі, С.А. Манжос, Т.С. Моршенюк, В. Негоденко, О.В. Христенко, М. Щербата. Питання бенчмаркінгу аграрних підприємств висвітлюються у наукових працях Д. Бобровника, О.С. Лаврук, Н.А. Славіної, І. Яців. Зважаючи на значний науковий доробок, і досі існує необхідність у розробці такого організаційно-економічного механізму аграрних підприємств, який дозволить підвищити конкурентоздатність суб'єктів агропромислового комплексу на світовому ринку.

Метою статті є дослідження організаційно-економічного механізму використання бенчмаркінгу у підвищенні конкурентоздатності аграрних підприємств.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати ряд завдань:

ЕКОНОМІКА

- уточнити сутність поняття «бенчмаркінг» для аграрних підприємств;
- дослідити концептуальні засади бенчмаркінгу аграрних підприємств;
- розглянути організаційно-економічний механізм бенчмаркінгу у підвищенні конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи питання застосування бенчмаркінгу у роботі аграрних підприємств вітчизняні науковці зазначають, що в сучасних умовах господарювання цей метод управління на професійному рівні мають змогу використовувати лише господарські товариства та частково приватні підприємства, які дійсно зацікавлені у підвищенні до максимально можливого рівня ефективності виробництва, і володіють відповідними фінансовими ресурсами, які можуть бути використані у даному напрямку [2]. Саме тому виникає необхідність у створенні такого організаційно-економічного механізму бенчмаркінгу аграрних підприємств, який уможливить використання цього методу управління на підприємствах аграрного сектору з меншими витратами та збільшенням їх конкурентоспроможності.

Ефективним інструментом у прискоренні розвитку аграрних підприємств є бенчмаркінг. Підходи науковців до тлумачення сутності бенчмаркінгу наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Наукові підходи тлумачення поняття «бенчмаркінг»

№ з/п	Автор	Тлумачення
1	2	3
1	Даррелл К. Рігбі [3]	Бенчмаркінг – це метод, який підвищує продуктивність підприємства за рахунок виявлення та впровадження кращих практик здійснення економічних операцій і продажів компаній
2	Морщенок Т.С. [4]	Бенчмаркінг – це метод отримання конкурентних переваг або інструмент підвищення конкурентоспроможності суб'єкта підприємницької діяльності за рахунок систематичного,

		безперервного пошуку, вивчення та адаптації до власних умов найкращих методів здійснення бізнес-процесів, за допомогою чого задовольняються потреби ринку та підвищується ефективність діяльності підприємства, що сприяє стабільному розвитку бізнесу в умовах нестійкого зовнішнього середовища
3	Христенко О. В., Манжос С. А. [5]	Бенчмаркінг – це систематична діяльність підприємства, яка передбачає вивчення та використання передового досвіду підприємств визначеної галузі для поліпшення діяльності даного підприємства та завоювання ним бажаної конкурентної позиції на ринку
4	Негоденко В., Варгатюк М., Щербата М. [6]	Бенчмаркінг – це метод управління, сутність якого полягає у виокремленні кращого досвіду роботи економічних агентів, насамперед суб'єктів підприємницької діяльності, та використання його у роботі інших підприємств, установ, організацій

Джерело: сформовано автором

Як видно з таблиці 1, науковцями бенчмаркінг розглядається як: концепція, процес, особливий вид діяльності, метод отримання конкурентних переваг тощо. Вартим уваги є підхід, запропонований науковцями [6], за якого бенчмаркінг розглядається із використанням статичного та динамічного підходів (рис. 1).

Рис. 1. Статичний та динамічний підходи до визначення сутності
«бенчмаркінгу»

Джерело: сформовано автором на основі [6]

Як зазначають І. Яців, Д. Бобровник, бенчмаркінг розвиває аналіз конкурентоспроможності аграрних підприємств, що обмежується вивченням конкурентів – їх продукції, методів ведення бізнесу, витрат і технологій, економічних і фінансових показників, відносин із споживачами та конкурентами. Бенчмаркінг допоможе зрозуміти, яким чином працюють найкращі підприємства, та досягти їх рівня, отримати значно кращих результатів за рахунок зменшення витрат, підвищення продуктивності праці, оптимізації стратегічних напрямів діяльності підприємства, що особливо важливо для всієї галузі агропромислового комплексу та України в цілому [2].

На нашу думку, бенчмаркінг аграрних підприємств доцільно розглядати з динамічного підходу, за якого пропонується розуміти систематичну діяльність аграрного підприємства, головною метою якої є підвищення конкурентоспроможності підприємства, що досягається шляхом адаптації найкращих методів реалізації бізнес-процесів еталонних підприємств.

ЕКОНОМІКА

На основі наведених теоретичних положень бенчмаркінгу автором сформовано власний підхід моделі концептуальних засад бенчмаркінгу аграрних підприємств (рис. 2).

Рис. 2. Модель концептуальних засад бенчмаркінгу аграрних підприємств

Джерело: сформовано та доповнено автором на основі [7]

Організаційно-економічний механізм використання бенчмаркінгу у підвищенні конкурентоспроможності аграрних підприємств є відкритою, динамічною системою організаційних, економічних, регулятивних, інституційних, управлінських методів, інструментів та рівнів, використання

ЕКОНОМІКА

яких дає можливість перейняти кращий досвід суб'єктів господарювання та використовувати його в роботі інших підприємств, установ та організацій [8]. Формування та використання такого організаційно-економічного механізму має ґрунтуватися на принципах науковості, послідовності, доцільності, цілеспрямованості (табл. 2).

Таблиця 2

Принципи організаційно-економічного механізму бенчмаркінгу аграрних підприємств

№ з/п	Принцип	Характеристика
1	Науковості	використання наукових знань у галузі бенчмаркінгу аграрними підприємствами, аналіз зарубіжного досвіду впровадження результатів відповідних досліджень. Дотримання цього принципу дозволяє також більш детально розглянути всі аспекти цього методу, проаналізувати його основні компоненти, типи, передумови використання, що дає змогу визначити доцільність його впровадження в системі управління підприємством
2	Послідовності	цей принцип полягає у розгляді організаційно-економічного механізму бенчмаркінгу як цілісної системи, в рамках якої взаємодіють його основні зв'язки для забезпечення досягнення спільної мети. Дотримання цього принципу сприяє формуванню чіткого алгоритму застосування цього методу, складових його реалізації, аналізу результатів. Використання бенчмаркінгу дозволяє, застосовуючи методологію системного підходу, чітко побудувати графік відповідних досліджень, виявити осіб, відповідальних за окремі етапи його впровадження. Це, у свою чергу, спрощує весь процес використання бенчмаркінгу в роботі сільськогосподарських підприємств, дозволяє систематизувати отриману інформацію, розподілити її в окремі блоки та поступово, всебічно описувати результати з чіткими рекомендаціями щодо подальшого розвитку аграрного підприємства
3	Доцільності	дотримання цього принципу об'єктивно визначається, насамперед, шляхом аналізу необхідності використання методу бенчмаркінгу для підвищення конкурентоздатності аграрного підприємства. Зокрема, застосування цього методу повинно супроводжуватися формулюванням чіткої мети, яка повинна бути досягнута під час дослідження. Слід розуміти, що використання бенчмаркінгу є доцільним у тих випадках, коли явні, відомі способи підвищення конкурентоспроможності аграрного підприємства вже використовуються

4	Цілеспрямованості	суть цього принципу полягає у необхідності визначення глобальної мети використання організаційно-економічного механізму бенчмаркінгу для розвитку аграрних підприємств. Така мета повинна бути уніфікованою, але її зміст розкривається через систему взаємопов'язаних індивідуальних цілей. Використання цього принципу дозволяє керівництву сільськогосподарських підприємств чітко визначити ті сфери, вдосконалення яких потребують додаткових ідей та досвіду. До них належать наступні: виробництво, збут, управління, маркетинг тощо. У кожному із зазначених компонентів функціонування будь-якого підприємства може виникнути потреба у впровадженні інноваційних технологій для підвищення ефективності їх функціонування. Визначення конкретної мети використання бенчмаркінгу є умовою отримання інформації, яка буде дійсно важливою та корисною для управління аграрним підприємством.
---	-------------------	--

Джерело: сформовано автором на основі [8]

З метою просування та полегшення використання бенчмаркінгу та обміну найкращими практиками, допомагаючи один одному та працюючи разом, створено Американський центр продуктивності та якості (найвищий авторитет у світі в галузі бенчмаркінгу, кращих практик, вдосконалення процесів і результатів, а також управління знаннями [9]) та Глобальну мережу бенчмаркінгу (альянс провідних організацій бенчмаркінгу у всьому світі, які поділяють спільне бачення, місію та цінності [10]). Зазначені організації дотримуються підходу щодо визначення бенчмаркінгу, за якого розуміють процес виявлення, вивчення та адаптації видатних практик та процесів будь-якої організації в будь-якій точці світу, щоб допомогти організації підвищити її ефективність. Бенчмаркінг збирає мовчазні знання — ноу-хау, судження та сприяння.

В аграрній сфері у світі функціонує Agri Benchmarking, заснована Інститутом економіки сільського господарства Тюнена та Німецьким сільськогосподарським товариством, яка є глобальною неприбутковою мережею економістів, радників, виробників та спеціалістів у ключових

ЕКОНОМІКА

галузях сільського господарства та садівництва [11]. Основні завдання функціонування Agri Benchmarking наведено на рисунку 3.

Рис. 3. Основні завдання функціонування Agri Benchmarking

Джерело: формовано автором на основі [11]

В Україні на базі платформи Agrohub, яка займається поширенням знань про технології підвищення ефективності в агробізнесі, відкрито напрям бенчмаркінгу українських аграрних компаній, що здійснює аналіз конкурентів або різних підрозділів одного холдингу, який дозволяє співставляти їхні показники та визначати кращі галузеві практики [12].

Висновки. З метою уточнення сутності поняття «бенчмаркінг» для аграрних підприємств запропоновано використовувати динамічний підхід. Пропонується під бенчмаркінгом аграрних підприємств розуміти систематичну діяльність аграрного підприємства, головною метою якої є підвищення конкурентоспроможності підприємства, що досягається шляхом адаптації найкращих методів реалізації бізнес-процесів еталонних підприємств.

Дослідження концептуальних засад бенчмаркінгу аграрних підприємств дозволило сформулювати власний підхід моделі концептуальних засад бенчмаркінгу аграрних підприємств, яка включає

ЕКОНОМІКА

функціональне призначення, мету, завдання, предмет, об'єкт та інформаційне забезпечення бенчмаркінгу аграрних підприємств.

Розглянутий організаційно-економічний механізм бенчмаркінгу у підвищенні конкурентоспроможності аграрних підприємств дозволив встановити, що особливу роль у бенчмаркінгу відіграють профільні організації (наприклад, Американський центр продуктивності та якості, Agri Benchmarking) та платформи (в Україні такою платформою для аграрних підприємств є Agrohub), які здійснюють аналіз конкурентів, створюють методики порівняння роботи господарств, формують платформу для взаємодії між агровиробниками, урядовими та неурядовими інститутами, шукають спільні шляхи розвитку сільського господарства.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Яців І., Бобровник Д. Імпелементація зарубіжного досвіду реалізації бенчмаркінгу в діяльності вітчизняних підприємств аграрної сфери. Економічний аналіз. 2019. Вип.29. №2. С. 120-126
3. Darrell K. Rigby Managment tools/ Rigby K. Darrell. – Boston.: Bain&Company, Inc. – 2013. – Р. 14–15
4. Морщенок Т. С. Бенчмаркінг як інструмент підвищення конкурентоспроможності підприємницьких структур. Економіка і суспільство. 2017. Випуск 9. С. 533-540
5. Христенко О. В., Манжос С. А. Застосування бенчмаркінгу в системі управління підприємством. Фінансовий простір. 2018. № 1 (29). С. 153-158
6. Негоденко В., Щербата М. Теоретичні аспекти визначення сутності категорії "бенчмаркінг". Економічний аналіз. 2019. Т. 29(1). С. 208-214

ЕКОНОМІКА

7. Славіна Н.А., Лаврук О.С. Бенчмаркінг як інструмент маркетингової діяльності аграрного підприємства. Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка. 2017. Вип. 26. С. 229-235
8. Bobrovnyk D.O. Organizational-economic mechanism of the use of benchmarking in the activities of agricultural enterprises. Економіка АПК. 2020. №3. С. 111-117. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202003111>
9. Офіційний сайт Американського центру продуктивності та якості. URL: <https://www.apqc.org/>
10. Офіційний сайт Глобальної мережі бенчмаркінгу. URL: <https://www.globalbenchmarking.org/>
11. Офіційний сайт Agri Benchmarking. URL: <http://www.agribenchmark.org/home.html>
12. Офіційний сайт платформи Agrohub. URL: <https://agrohub.ua>

References

1. Oficijnyj sajт Derzhavnoi' sluzhby statystyky Ukraї'ny. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Jaciv I., Bobrovnyk D. Impelementacija zarubizhnogo dosvidu realizacii' benchmarkingu v dijal'nosti vitchyznjanyh pidpryjemstv agrarnoi' sfery. Ekonomichnyj analiz. 2019. Vyp.29. №2. S. 120-126
3. Darrell K. Rigby Managment tools/ Rigby K. Darrell. – Boston.: Bain&Company, Inc. – 2013. – P. 14–15
4. Morshhenok T. S. Benchmarking jak instrument pidvyshhennja konkurentospromozhnosti pidpryjemnyc'kyh struktur. Ekonomika i suspil'stvo. 2017. Vypusk 9. S. 533-540
5. Hrystenko O. V., Manzhos S. A. Zastosuvannja benchmarkingu v systemi upravlinnja pidpryjemstvom. Finansovyj prostir. 2018. № 1 (29). S. 153-158

6. Negodenko V., Shherbata M. Teoretychni aspekty vyznachennja sutnosti kategorii "benchmarking". Ekonomichnyj analiz. 2019. T. 29(1). S. 208-214
7. Slavina N.A., Lavruk O.S. Benchmarking jak instrument marketyngovoi' dijal'nosti agrarnogo pidpryjemstva. Podil's'kyj visnyk: sil's'ke gospodarstvo, tehnika, ekonomika. 2017. Vyp. 26. S. 229-235
8. Bobrovnyk D.O. Organizational-economic mechanism of the use of benchmarking in the activities of agricultural enterprises. Ekonomika APK. 2020. №3. S. 111-117. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202003111>
9. Oficijnyj sajt Amerykans'kogo centru produktyvnosti ta jakosti. URL: <https://www.apqc.org/>
10. Oficijnyj sajt Global'noi' merezhi benchmarkingu. URL: <https://www.globalbenchmarking.org/>
11. Oficijnyj sajt Agri Benchmarking. URL: <http://www.agribenchmark.org/home.html>
12. Oficijnyj sajt platformy Agrohub. URL: <https://agrohub.ua>